

Duurzaamheid grotere dreiging voor agrarische sector dan corona

Boeren en tuinders vormen traditioneel een gezonde sector met een groot eigen vermogen, waar de coronacrisis niet snel vat op krijgt. Het duurzaamheidsvraagstuk is gevaarlijker. Banken vrezen dat de financierbaarheid van de branche in het geding is.

Henk Vlaming

Over de hele linie voelen boeren en tuinders de pijn van de coronacrisis. Melk, graan, vlees, bieten, peen, uien, bloemen, over de hele linie vielen markten uit en daalden de prijzen. "Varkensboeren bijvoorbeeld hadden juist gerekend op een goed jaar, nadat hun opbrengsten in 2018 tegenvielen", zegt José Gies, zelfstandig accountant voor de agrarische sector. "Vorig jaar herstelden ze en ook dit jaar waren de vooruitzichten goed. Totdat de prijzen een dreun kregen."

Die dreun kost boeren en tuinders vijf miljard euro, zo berekende belangenorganisatie LTO afgelopen voorjaar. Een strop van omgerekend 94.000 euro voor elk van de 53.233 agrariërs. Dat betekent bijna een kwart van de 438.000 euro die de gemiddelde agrariër jaarlijks omzet.

Alleen al de prijsdaling van fritesaardappelen berokkent de boeren meer dan driehonderd miljoen euro schade, een gevolg van gesloten restaurants en geschrapte festivals. "De prijs is gezakt tot vijf cent per kilo", aldus Henry Hendriks van accountantskantoor Vermetten. "Bijna drie keer zo weinig als de kostprijs. Aardappelen uit de oogst van vorig jaar die nog in de opslag liggen, zijn bijna niets meer waard."

Reddingsplan

De overheid was er als de kippen bij om een reddingsplan op te stellen voor de getroffen sector. Maar liefst tien steunmaatregelen gelden specifiek voor boeren en tuinders, goed voor 650 miljoen euro. Raar is dat niet, want agrariërs vormen een kurk waar de Nederlandse economie op drijft. De sector produceert jaarlijks voor ruim 24 miljard euro aan voedingswaar. De helft daarvan gaat de grens over, de andere helft belandt bij binnenlandse handel en verwerkende industrie. Onder de streep draagt de agrarische sector voor 55 procent bij aan het Nederlandse handelsoverschot.

'Ondanks het onheil van de coronacrisis is er geen grote paniek op het platteland.'

Ondanks het onheil van de coronacrisis is er geen grote paniek op het platteland. Boeren en tuinders kunnen tegen een stootje, zo weten accountants die thuis zijn in de sector. "De coronacrisis drukt nu bij sommige ondernemers zwaar op de liquiditeit, maar prijsschommelingen zijn er altijd in de sector", zegt Henry Hendriks. "Boeren en tuinders zijn nu eenmaal afhankelijk van weers- en wereldomstandigheden. Als de processen in de agrarische sector weer snel hervat worden, dan vallen de gevolgen mee. Blijft afzet richting de horeca achter, dan denk ik dat boeren en tuinders uitwijken naar andere teelten."

Dat aanpassingsvermogen is niet van gisteren. Van hun lage prijzen moet de sector het niet hebben. Nederland is weliswaar een toonaangevende exportreus, maar ook een peperdure. Dat is vooral het gevolg van de alsmaar stijgende grondprijzen. Begin dit jaar kostte een hectare bouwland 64.400 euro, bijna achttienduizend meer dan in 2012. Ter vergelijking: in Frankrijk kost een hectare gemiddeld zeventienduizend euro.

Specialisatie

De traditionele bulkproductie in de sector maakt daarom steeds vaker plaats voor specialisatie, zegt José Gies. "Er zijn bijvoorbeeld varkenshouders die voer met kruiden geven, zodat het vlees een andere smaak krijgt. Sla wordt op water geteeld, zodat er minder grond nodig is. Het kweken van insecten komt steeds vaker voor. Elke ondernemer moet zijn productieprocessen goed bekijken en uitblinken op een speerpunt of aanvullen met een agrarisch gerelateerde activiteit. Zolang je ondernemingsplan deugt, ziet de bank het wel zitten."

'Zolang je ondernemingsplan deugt, ziet de bank het wel zitten.'

Onderuitgaan gebeurt daarom niet snel. Al jaren bedraagt het aantal faillissementen onder boeren en tuinders minder dan een promille. "Ik denk niet dat er nu veel bedrijven gaan omvallen", zegt Jan Lucas Spijkman van accountantskantoor Countus. "De boeren met relatief veel grond in eigendom, krijgen veelal wel krediet bij de bank als dat nodig is."

Die eigen grond draagt voor zeventig procent bij aan het eigen vermogen van het agrarisch bedrijf. De gemiddelde onderneming staat voor ruim vier miljoen euro op de balans. Langlopende schulden bedragen 7,3 ton per ondernemer. Daarnaast boert de agrarisch ondernemer onder bijna ideale omstandigheden. "Het effect van de coronacrisis is tijdelijk. In de kern zijn de akkerbouw, de melkveehouderij en de tuinbouw gezond", zegt Jacques Vroemen, sectorspecialist akkerbouw van de Rabobank. "We hebben in Nederland veel geschikte grond, er is water, het klimaat klopt en er is een goed ontwikkelde verwerkende industrie. Aardappelen kun je ook verbouwen in Polen, maar dan moet je ze vervolgens vervoeren om ze te verwerken."

Grondschaarste

De dreiging komt dan ook niet uit het buitenland, maar uit de land- en tuinbouw zelf. De sector dreigt uit zijn jasje te groeien. Tussen 2010 en 2018 stegen de opbrengsten van boeren en tuinders van 19,6 tot 24 miljard euro, zonder dat het landbouwoppervlak toenam. "Hier in de buurt start een boer een bedrijf met negenhonderd koeien", zegt José Gies. "Een andere veehouder houdt vijftienduizend varkens. Gemeenten willen dat niet, maar ze konden het niet tegenhouden."

Grondschaarste is de oorzaak van de intensivering. De goed ontwikkelde sector wil de vleugels uitslaan, maar ruimte ontbreekt. Sommige ondernemers pachten grond in België en zelfs Frankrijk, maar de meesten breiden uit in eigen land. "Vroeger was je met dertig hectare een kleine boer, nu ben je dat met vijftig hectare", zegt André Vink van accountantskantoor ABAB. "Een groter akkerbouwbedrijf kan efficiënter werken en een betere marge per hectare realiseren. Daardoor kan zo'n bedrijf verder ontwikkelen. Opvallend is daarbij dat een beter rendement weer leidt tot een stijging van de grondprijzen."

Vooraf kleinere bedrijven worstelen met deze ontwikkeling. Zouden ze hun eigen arbeid en de vermogenskosten doorberekenen in het resultaat, dan schrijft menigeen rode cijfers. "Al jaren staat het rendement van het agrarisch bedrijf niet in verhouding tot het geïnvesteerd vermogen", zegt Vink. "Maar omdat er veel vermogen is in een bedrijf, is men toch in staat om er een inkomen uit te halen."

Toch daalde het aantal bedrijven in de afgelopen tien jaar tijd met zeventienduizend. Het bezit ging over naar andere boeren en tuinders, maar soms ook naar beleggers buiten de sector. Vijf procent van de landbouwgrond is al in handen van particuliere beleggers, zoals ASR. Die verpachten de grond weer aan agrariërs. Zo neemt vreemd vermogen de plek in van eigen vermogen.

Milieu

Deze ontwikkeling komt op een moment dat de sector vergaand investeert in milieumaatregelen. Agrarische bedrijven veroorzaken voor 6,5 miljard euro aan milieuschade, aldus het Planbureau voor de Leefomgeving in 2018. Met name stikstof en gewasbeschermingsmiddelen liggen onder vuur. De overheid antwoordt met nieuwe regelgeving, zoals het stikstofbesluit, en soms met hele saneringen, zoals in de varkenshouderij, de nertsenfokkerij en de visserij.

"Ondernemers vinden de houding van de overheid soms moeilijk", zegt Henry Hendriks. "Sommige investeringen zijn voor dertig jaar, zoals stallen. Maar als de overheid na tien jaar andere eisen stelt, moet de ondernemer opnieuw investeren, ook al is de vorige investering nog niet afgeschreven. Ze vinden het oneerlijk, maar ondernemers moeten gewoon voldoen aan de wetgeving."

Ook banken eisen duurzaamheid. "Nederland heeft een enorm intensief bouwplan, we zitten tegen de grenzen aan van wat nog goed is voor de gezondheid van de grond", zegt Jacques Vroemen van de Rabobank. "Daarom leggen wij financieringsaanvragen langs de duurzaamheidsmeter. Wij belonen een iets extensievere teelt. Voldoet een agrarisch bedrijf niet aan onze duurzaamheidscriteria, dan vinden wij financiering niet gepast."

Handschoen

Boeren pakken ook zelf de handschoen op, ziet André Vink. "Ging het de afgelopen jaren om groot, groter, grootst, nu gaat het steeds meer om kennis over gewassen via bijvoorbeeld drones. Daarmee wordt gewasbescherming efficiënter ingezet. Ook komt robotisering op gang, zoals onbemende machines die onkruid kunnen onderscheiden van gewas. Het agrarisch bedrijf draait steeds meer om crop- en marktmanagement."

'Het agrarisch bedrijf draait steeds meer om crop- en marktmanagement.'

Maar er is twijfel of deze slag financieerbaar is. Bankorganisatie NVB wees er deze zomer op dat de Bazel IV-richtlijnen die in 2023 van kracht worden. Banken moeten financieringen dan nog meer baseren op rentabiliteit en liquiditeit, in plaats van op de waarde van grond en gebouwen. Terwijl rentabiliteit en liquiditeit juist de achilleshiel zijn van de sector.

Krimp in de landbouw

De productie in de Nederlandse landbouw krimpt door corona dit jaar met 3 procent, menen economen van ING. In 2019 voerden agrariërs hun productie nog met 1 procent op. Na crisisjaar 2020 verwacht ING dat de landbouw datzelfde groeitempo weet op te pakken. Volgens de bank is de agrarische sector door de *lockdown* van dit voorjaar minder hard geraakt dan andere sectoren.

Sommige bedrijven kregen in het hoogseizoen te maken met acute vraaguitval van bederfelijke producten: sierteelt, voedingstuinbouw en de fritesaardappelsector. Minister Schouten van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) kondigde eerder al aan 650 miljoen euro extra beschikbaar te stellen voor deze groep.

Voorlopig zien accountants de boer niet verdwijnen van het land. De aloude familiestructuren zorgen voor stabiliteit en zekerheid. Wel ziet Jan Lucas Spijkman op termijn een ander type ondernemer aan het roer staan. "Grote bedrijven vragen om een andere aansturing die minder vrij is. Er is meer druk, managementtaken worden belangrijker, het omgaan met risico's wordt anders. Ik denk dat veel jonge boeren zich afvragen of ze dit willen. Maar niet iedereen is hier ook geschikt voor."

Deel dit artikel

f in

Henk Vlaming is journalist.

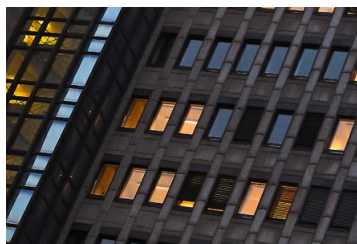
GERELATEERD

NIEUWS | 27 november 2020

Nederlandse banken verleenden ruim dertig miljard aan coronasteun

Nederlandse banken hebben sinds de uitbraak van het coronavirus in maart inmiddels 30,6 miljard euro aan steun verleend. Het ging daarbij om hulp in de vorm van... →

NIEUWS | 26 november 2020

ING-baas: ook na corona kan helft van werk vanuit huis

De ruim 53 duizend werknemers van ING kunnen ook na het einde van de coronapandemie de helft van hun werk vanuit huis doen. Dat zei topman Steven van Rijswijk in... →

NIEUWS | 26 november 2020

CPB: sterk derde kwartaal zorgt voor minder sterke krimp economie

De Nederlandse economie lijkt beter bestand te zijn tegen de coronacrisis dan eerder werd aangenomen. Met name het "onverwachts sterke herstel" in het derde kwartaal... →

NIEUWS | 26 november 2020

Nederlandse banken: dividendban moet overgaan in maatwerk

De oproep van de Europese Centrale Bank (ECB) aan Europese banken om wegens de coronacrisis geen dividend uit te keren, kan bij Nederlandse kredietverstrekkers op... →

NIEUWS | 25 november 2020

Gezamenlijke aanpak verantwoording 2020 Jeugdwet en Wmo

Om de verantwoording over het 'coronajaar 2020' uitvoerbaar te houden en onnodige administratieve lasten te voorkomen, is door VNG, BZK, VWS, Zorgbranches, NBA en... →
